

(Nekaj odgovora njegovim kritikom)

O tej, svoj čas baje težko pričakovani knjigi, sta izšli, kolikor je meni znano, dve oceni: Janeza Gradišnika, v »Naših razgledih« XIII, 1964, 24. okt., str. 398, in prof. Janka Jurančiča, v »Jeziku in slovstvu« X, 1965, št. 1, str. 26 sl. (O publicističnih poročilih, ki sta izšli npr. v »Delu« 3. VII. 1964 [F. Novšak] in v zagrebškem »Vjesniku« 15. VIII. 1964 [B. Žgajner], mi tukaj ni govoriti.)

Kritiki nikakor nista neugodni, nasprotno. Obe sta resni, oba ocenjevalca objektivna; oba sta razumela posebne težave, ki smo jih imeli pri sestavljanju tega slovarja, in mu priznavata marsikakšno vrlino in prednost. Tov. Gradišnik je celó mnenja, da bo naš slovar zaradi našega prizadevanja, da prodremo mnogim besedam do resničnega in natančnega smisla, »dragocen pripomoček sestavljavcem novega slovenskega besednjaka«. Bil bi res srečen, če bi jim vsaj v majhni meri prav prišel. Vsekakor skoraj nisem pričakoval, da bo kdo tako kmalu zaslutil me samo obilico truda, temveč tudi vrednost in rezultate akribije in neutešne želje po natančnosti — dveh lastnosti, ki sta dandanes na slabem glasu in se rádi enačita s pedantnostjo in dlakocepstvom, če ne še s čim bolj prezira vrednim.

Seveda imata kritika tudi svoje pomisleke, dvome in predloge za popravke. Z nekaterimi se brez oporekanja strinjam. O drugih bi se danes pomenil. — Na marsikatero pomanjkljivost našega slovarja smo sestavljavci sami opozorili v Predgovoru. S tem seveda pomanjkljivosti niso odpravljene, in naravno je, da jih kritiki omenjajo. Odveč bi bilo samó, če bi patetično »odkrivali«, kar smo mi že povedali. No, našima kritikoma se to ni primerilo, in naj jim bo hvala za to.

Glede éne glavnih hib, té namreč, da je hrvatski delež v besedišču premalo upoštevan, pravi prof. Jurančič: »Škoda da niso k sodelovanjb pritegnili še koga s področja južnega tipa knjižnega jezika!« S tem obžalovanjem popolnoma soglašam.

V zmoto pa bi lahko zavedli tile stavki, v isti alineji Jurančičeve ocene (str. 28): »Pisci se v *Predgovoru* opravičujejo, ker so gesla interpretirana samo v ekavskem narečju. Pri tem, kot kažejo praktični primeri, ne gre samo za izgovarjanje jata, temveč za besedišče kot celoto«. Mi se pa (na str. XXX—XXXI *Predgovora*) nismo opravičevali samó za to, da nismo dodali jekavskih oblik, temveč sami izrecno govorimo tudi o analogni pomanjkljivosti v srbskohrvatskem *besedišču* v našem slovarju in izražamo željo, da bi »prišla v bodoče do izraza« — v našem slovarju, kajpada — »besedna bogastva vseh kulturnih središč tega ozemlja«. Posebno neutemeljen pa je Jurančičev stavek, ki sledi onima dvema: »Besede, ki so udomačene samo v zahodnih krajih, so izločene (sic!) iz slovarja«. To bi se reklo, da smo specifično »zahodne« izraze hoté, načelno in sistematično izpuščali, če ne kar odstranili. Mogoče prof. Jurančič ni premislil intenzivnosti izraza »izločiti«. Na vsak način je trditev napačna. Sicer bi moral podrobnejši odgovor nanjo prepustiti svojima beograjskima kolegoma;¹ toda da ni nič takega, kakor obsega beseda »izločiti«, bilo v našem načelu in nameri, to z vsem poudarkom trdim. (Spominjam se mimogredé, da smo mnogokrat sprejeli izraze, ki jih *Nemačko-srbskohrvatski rečnik* Ristića in Kangrge posebej označuje s cirilsko črko X (tj. H) kot besede, ki specifično pripadajo hrvatskemu ozemlju.)

Če se za trenutek vrnemo k Gradišnikovi kritiki, bi se dotaknil nekaj posameznosti. Nič nimam proti temu, da se *malo moder* prevede z *ne naročito mudar*; zato pa *nikako mudar* še ni napačno. V slovarju, v geslu *mali*, kjer obravnavamo tudi adverb *malo*, smo posebej razložili rabo tega adverba, kadar je sintaktično nenaglašen in kadar je naglašen: v prvem položaju ima smisel srbohrvatskega *malo*, *nešto*, *donekle*; če pa je naglašen, lahko dobi dejansko negativni smisel: *vrlo malo* in celó *nikako*. Če naglasimo: »ta človek je malo *neváren*« — pri čemer glas zdrkne čez »malo« brez vsakega akcenta, bodiši ekspiratoričnega ali melodičnega, in hitro preide na naglašeno »nevaren« — velja, da je človek vsaj malo *nevaren*, verjetno pa precéj *nevaren*, vsekakor resnično *nevaren*;

¹ Eden od njiju, Vido Latković, je v našo veliko žalost medtem že umrl.

če pa poudarimo, da je »*málo* neváren«, potem je to zelo blizu pravi nikalnici; iz intonacije, iz konteksta in situacije, bo razvidno, ali ne pomeni že kar: *uopšte nije opasan, nije nikako opasan*.

Glede *marsikakšen* je tov. Gradišnik v zmoti. Res je, da smo tudi mi napravili napako, ko nismo dodali, da se rabi *marsikakšen* pogosto v smislu *marsikateri*, toda prvotno in v bistvu je med njima ista — in zelo določna — razlika kakor med *kakšen* in *kateri*: drugi vprašuje po mestu, ki ga kdo ali kaj ima v skupini ali vrsti, zadeva pa celo substanco koga ali česa; medtem ko prvi, *kakšen*, vprašuje samo po kakovosti. Tudi danes *marsikakšen* in *marsikateri* nista v vsakem primeru sinonima in se ne dasta poljubno zamenjavati brez škode za natančnost — zlasti ne v pluralu. Na vprašanje: »Kakšne napake je delal?«, bo pravilni odgovor: »O, marsikakšne« (ne: »marsikaterne«), torej vendar: *svakojake (greške)* — kar G. graja. — Slovensko *mahati jo kam* smo prevedli z *brzo ići nekuda, žuriti*. Gradišnik meni, da smo slovensko frazo mi prvi tako opredelili, toda to pot nam prvenstvo ne pripada: že Pleteršnik ima zanjo *schnell gehen, eilen*. (Najbolje bi nemara bilo držati se Glonarja: *kreško, z mahajočimi rokami korakati*.)

Pri términih *majilnik, majilo* mislim, da gre za dvojen nesporazum, zakrivljen pravzaprav po SP 1962 — mi smo tokrat menda nedolžni. Gradišnik pravi: »za SP je majilnik kožarsko ali drvarsko orodje, majilo pa priprava«. Tega, da ima SP »kožarsko ... orodje«, je po vsej priliki kriva nepazljivost ali pa tiskovna napaka: Pleteršnik pravi za *majilnik*: »orodje, s katerim košarji (!) majijo zeleno vrbje«. (S *kožo* ima glagol *majiti* opraviti menda samo toliko, kolikor se — po Pleteršniku — pravi: »koža (npr. na roki) se maji« *die Haut schelst sich*). Ker pomeni *majilo* (gl. Pleteršnika) *das Schälleisen*, smo si dovolili izenačiti *majilnik* in *majilo*. SP 1962 se pa pri drugem zadovolji z ohlapno razlago »priprava«, in ker žal uporablja isti tip črk, kurzivo, kdaj za resnični prevod (npr. »makrela — 'skuša', dalje *mahnacija, maksima*, itd.), kdaj za opisni prevod (npr. »mahorka — 'domać ruski tobak'), kdaj pa za ohlapno opozorilo (kakor npr. razno »*majilo — priprava*«), seveda lahko zavede v zмотo. (Da se pri »majilu« opozarja, da je to priprava, je prav, ker bi sicer kdo po pravici lahko mislil, da gre za *средство*, recimo kako tekočino. Zakaj pa se označuje »majilnik« za *orodje*, »majilo« (*Schälleisen*) pa za *pripravo*, ni jasno, in to ne olajšuje razumevanja.)

Mnoge Gradišnikove opombe so poučne in koristne. Večinoma se tičejo manj znanih in malo rabljenih besed ali pa izrazov iz strokovnih terminologij, ki so bile v teku zadnjih sto let pri nas zelo nestalne. Ker take besede niso bile zasidrane v živi današnji rabi, niti v moji osebni izkušnji, in niso budile v meni asociacij in določenih predstav, so mi zadajale najnehvaležnejše delo in jemale največ časa. Z veseljem bi jih bil izpustil, kakor so napravili drugi, modri, sestavljavci slovensko-tujejezičnih besednjakov. Toda mi smo imeli nalogo obseči inventar slovenskega pisanega jezika zadnjih 130 let in smo in *dubiis* rajši sprejeli kako besedo preveč kot premalo. Bilo bi mi všeč, če bi Gradišnikovi naravni dvomi in moje prizadevno, dasi gotovo ne vselej uspešno, vrtanje mogli kaj pomagati našim naslednikom.

Ali se smem dotakniti še ene, sicer zelo blage opombe Gradišnikove? »Tu pa tam je razlaga v Š morda le prenatana, recimo za *magistrale* ali *mohorka*«. Za *magistrale* smo dali tri vrstice razlage, ker pri Hrvatih in Srbih sonetni venec tudi šolanim ljudem ni tako splošno domač pojem, kakor je — zaradi Prešerna — Slovencem. Za *mohorka* pa dajemo v nonpareju naslednje pojasnilo: »vrsta jabolka (koje srazevaju sredinom jula)«. Dostavek, da zori to jabolko sredi julija (o sv. Mohorju), ima seveda ta smisel, da lahko koga, recimo prevajalca, navede, da poišče v lastnem besedišču ustrezni srbski ali hrvatski izraz, ki ga mi nismo vedeli.

— — — — —

Prehajaje na kritiko prof. Jurančiča, priznam, da imam vtis, kot da ni imel pred očmi nekaterih temeljnih kriterijev, po katerih smo besede sprejemali v svoj slovar. Predvsem že omenjeno — in v Predgovoru podčrtano — načelo, da upoštevamo inventar knjižne slovenščine »od Prešerna dalje«. Tó, ne pa namen »zajeti kar največ«, je povzročilo, da smo sprejeli toliko »arhaizmov, lokalizmov, provincializmov in barbarizmov«, ne samo kadar take besede »v jeziku le niso čisto mrtve«, temveč tudi kadar danes so mrtve, če smo le vedeli ali upravičeno domnevali, da jih je slovenska književnost raznih vrst zadnjih sto in nekaj let rabila. Če bi se bil recenzent tega spomnil, se ne bi čudil, da smo pripustili ne samo Cigaletovo *težkomiselje*, marveč tudi kroatizme kakor *daleko, protivnik* in pod., ki jih je bilo še ne tako davno dosti najti pri nas. (In ker smo jih sprejeli, smo jih tudi prevedli, da bi slovenski uporabniki slovarja ne bili v negotovosti, kako se glasé ustrezni srbski in hrvatski izrazi. Saj dosledno dajemo srbsko-

hrvatske izraze tudi pri besedah (južno)slovanskega porekla, kjer se oba jezika popolnoma ujemata; prim. str. XXXI Predgovora.)

Drugo naše načelo, ki ga je kritik menda spregledal, se tiče tujk. Nikakor nismo uvrstili »najpogostejših mednarodnih tujk«, nasprotno: večino smo jih izpustili; v Predgovoru pojasnjujemo (str. XXXI): »Načelno nismo sprejeli v slovensko besedišče tistih, ki so ne-Slovenec kot tujke spoznavne tudi v slovenski obleki ...; in to je velika večina. Sprejeli smo samo tiste, pri katerih se je razvil v slovenski rabi specifičen pomenški odtenek, posebna frazeološka zveza, ali posebna, Srbom in Hrvatom ne po sebi jasna fonetična oblika. Nismo torej sprejeli ... *radirati*, ki ga tudi oni [t. j. Srbi in Hrvati] imajo, pač pa *radirka* in *radiranka*, ker imajo oni za te pojme druge izraze«. Besedo *polir* smo torej uvrstili, ker se v vzhodnih predelih srhrv. ozemlja ne rabi, v zahodnih pa prvenstveno v obliki *palir*. (*Hrvatskosrpsko-talijanski rječnik* Deanovića in Jerneja napotuje pri besedi *polir* na *palir*, obe pa označuje (kot regionalni.). In ker smo besedo sprejeli, smo jo tudi prevedli — iz istega razloga, ki smo ga tu gori pojasnili. (Mimogredé: tudi Deanovič-Jernež očitno sodita, da je umestno tujko *palir* razložiti, preden jo prevedeta na italijanski, in v ta namen postavljata obnjo hrvatski izraz *gradjevinski poslovodja*. Prav tako Ristič nemško izposojenko *Polier* najprej prevede z *nadzornik radnika*, nato pa doda *palir*. Kazno je, da mnogo leksikografov misli tako kakor jaz o umestnosti in potrebi, da se tujke razložijo. Ne velja nazor, da si mnogo razlag in prevodov lahko prihranimo, češ da jih uporabniki slovarjev tako in tako razumejo.) — Analogno načelo kot pri tujkah sploh nas je vodilo tudi pri tem, da nismo pri nas uvrstili npr. besede *herderjevstvo*, ki ga prof. J. pogaša, ki pa je je Srbom in Hrvatom v podobni obliki znano; pač pa stoji pri nas pridevnik *parmovski* (od imena Vilktor Parma), ker smo pač sodili, da ime skladataelja Parme Srbom in Hrvatom ni dovolj domače.

Za nekatera opozorila smo prof. Jurančiču hvaležni in jih bomo upoštevali, večine pa ne bomo mogli. Njegovo poznanje nekaterih štajerskih narečij je brez dvoma zanesljivo, toda mi ne dajemo regionalizmov kot regionalizme, marveč samo, kolikor so bili v že omenjeni dobi daljši ali krajši čas v literarni rabi. Glede *razgona* ima prav, da ne pomeni *brazda izmedju leja*; toda pomen *putanja izmedju njiva* bo najbrže ostal: ne samo da daje Pleteršnik (med drugim) *der Feldweg zwischen zwei Äckern*, tudi jaz sám vem, da se po razoru lahko in pogosto izhodi steza. Prav ima prof. J., da bi bilo dobro za slov. *trpežen* dodati srhrv. *durašan*, *trajašan*, mima pa prav, ko meni, da tega odtenka ne vsebujeta tudi srhrv. pridevnika *izdržljiv* in *trajan*: ne samo, da se tu, mislim, na znanje mojih beograjskih kolegov lahko zanesemo, temveč nas tudi krijeta oba dela Rističevega slovarja: nemško-srhrv. del ima za *dauerhaft* pred *trajašan* in *durašan* tudi *trajan*, a za *haltbar* tudi *izdržljiv*, in sicer ravno v kombinaciji *haltbarer Stoff = jako (ili izdržljivo) sukno (ili lice)*; a v srhrv.-nem. delu za *trajan* na prvem mestu *dauerhaft*; *trajno odelo = dauerhafter Anzug*; in za *izdržljiv* na prvem mestu *haltbar*; *izdržljive boje = haltbare Farben*. Naše »danjčica« je seveda napaka. In grozno je, da stoji v našem slovarju: »*moževi starši = tast i tašta, punac i punica, ženini starši = svekar i svekrva*«. Kako se je moglo to zgoditi, mi je res nerazumljivo: brali smo, po večkrat, korekturne stolpce ne samo jaz, temveč pred menoj beograjska korektorka (ki dobro razume slovensko) in za menoj beograjska kolega, ki seveda tudi vesta, kaj so moževi in ženini starši. Upam vsaj, da nihče ne bo podvomil, da gre za čist lapsus calami. (Če je treba, dodam zase še en dokaz, dasi je anekdotične narave: deset let je v moji hiši z nami živela moja snaha Beograjčanka, in mnogokrat smo se šalili o tem, kako bi morala midva, moja žena in jaz, kot svekrva in svekar — po tradiciji patriarhalne družinske zadruge — biti strah snahi.)

Radi bomo ob slovenski frazi *dobra sta si dodali še tisto*, kar svetuje prof. J.: *oni (njih dvojica, njih dvoje) se paze, vole* — kvečjemu bomo zaradi običajnega odtenka glagola *paziti se* izpustili *njih dvojica*. Za svojo razlago besede *mojškra* si pa, mislim, nimamo veliko očitati. Arhaični pomen smo povzeli, če se ne motim, po Glonarju: *strež-*

nica plemenite gospe; ker smo našli za nem. *Kammerjungfer* v srbohrvaščini samo *sobarica*, a za franc. *camériste*, ki ustreza našemu *spletična*, v slovenščini *dvorna sobarica* poleg *spletična* (Pretnar-Kotnik, *Francosko-slovenski slovar*, s. v. *camériste*), se nam naš prevod: »1. (arh.) *sobarica* (u plemičkom dvorcu); 2. v. *šivilja*« — ne zdi zgrehen, čeprav tudi ni bogve kako lep. Prof. J. pa bi nam zelo ustregel, če nam pove dober srhrv. sinonim za (srhrv.) *sobarica*. — Da adjektiv *hoden* ogromni večini Slovencev, kolikor jim je sploh domač, pomeni *grub*, *prost*, kakor stoji pri nas, ni dvoma; cf. npr. Glonar (s. v.): *vsakdanji, delavniški, preprost; hodno platno (v nasprotju s pražnjim)*. Da bi bila *hodna obleka* zmeraj iz lanu? In kaj meni prof. J. k Pleteršnikovi etimologiji: »prim. nem. Hede = Werg von Flachs und Hanf (podčrtal S. Š.), hedene Leinwand«? Po njej bi sodili, da je v tej tkanini primešana konoplja, da torej *hoden* ravno ni kar enako *lanen*, kakor trdi Jurančič.

Zgoraj omenjena misel, da je kritik pozabljal, da nam je bila naloga in namen zajeti knjižni jezik tudi prejšnjega stoletja, se nam večkrat vsiljuje. Vsi vemo in se strinjamo, da *pohabiti danes* pomeni predvsem *osakatiti*, in *postrežnica danes* skoraj samo tisto, kar je nem. *Bedienerin*. Toda da so bili pred sto in tudi manj leti to vedno edini pomeni teh besed? Ne bom se skliceval samo na Pleteršnika, ki z različni primeri daje nam prav (npr. *želodec pohabiti*); navedel bom samo še Tavčarja, V *Zali* (Zbrani spisi IV, Ljubljana 1926), str. 380: »... in padel je z debela. *Pohabil* se je do *smrti*, in hiša je izgubila gospodarja«; tukaj bo pač boljše prevesti *Povredio se*... kot *Osakatio se*... In *postrežnica!* Prof. J. bo nemara začuden, če mu citiram iz Finžgarja (Zbrani spisi III, 142): »Postrežnica Marjeta je mavljala kos piškota *pri postelji bolnice*«; in iz B. Magajne (*Odmev korakov*, 1953, 110): »... se je zaljubil v eno izmed *postrežnic*« (govori se o *bolnišnici* na Snežniku). Ali je torej umestno reči taklo kategorično: »ni pa *střežnica kod bolesnika*«?¹

O umestnosti ali potrebnosti kvalifikacije besed po njihovi rabi in o načinih klasifikacije (z označbami kot »knjižno« ali *pod.*, s križcem in *pod.*) smo lahko različnega mnenja. Neka mera subjektivnosti je pri vsakem teh načinov neogibna — ne samo pri križcih in zvezdicah, ki jih prof. J. preganja, temveč tudi pri tistem, ki ga on svetuje: »Najbolj kričeče primere bi bilo treba označiti kot knjižne«. Ali more biti izbira »najbolj kričečih« primerov brez subjektivnega elementa? (Da smo v označbah kot *familijarno*, *vulgarno*, *literarno*, *retko*, *zastarelo*, *prezrivo*, *često* itd. dokaj bogati, v oceni mi omenjeno.) — Kritik pravi, da je tistih 18 izposojenk, ki jih navaja iz našega slovarja — od *čajgelj* prek *gmajna* in *mežnar* do *šramel* (pa še »itd.«), »zelo nedosledno kvalificirano (s križcem, z zvezdico, brez znamenja)«. Kdor taklo trditev izreče, bi jo moral dokazati; če se mu zdi, da bi to bilo težko ali zamudno, bi bilo pravilnejše ne izreči je, vsaj ne tako pavšalno. Po mojem mnenju trditev tudi ne drži. Za zdaj bi samo omenil, da se naše kvalifikacije v citiranih primerih skoraj docela strinja z označbami v SP 1962; to me tem bolj pomirja, ker se pri svojem postopku nismo načelno držali *Slovenskega pravopisa* in ker so mnoge besede s kvalifikacijo bile pri nas že matinsjene, preden je SP izšel v drugi izdaji. Tudi da besed *pranger*, *štamperl* in *škamel* (!), ki bi jih J. rad postavil v vrsto z onimi osemnajstimi, nismo sprejeli, mi ni žal; tudi tu se ne sklicujem na SP — značilno pa je, da jih res tudi on nima.

»Vsem, ki pišejo slovensko, prizadeva predpona iz-/s- oz. z- v zloženih glagolih precej težav: *stegovati* — *iztegovati*, *stepati* — *iztepati*, *zleteti* — *izleteti*, *stikati*, *iztikati* itd. Tudi slovarju — nepotrebna metonimija! — »ni vedno jasno, ali je iz- ali s-«. Nisem eden tistih, ki bi se jim vse zdelo jasno in preprosto; raje malo povrtam pod najglajšo površino. Toda primeri, ki jih tukaj daje prof. J., so res preprosti in nezahtevni, in domišljam si, da bi jim bil kos. Res ni težko doseči jasnost glede tega, da kdo ali kaj »*zleti s strehe*« (z- = raz) ali »... v višave« (z- < vz-), »*izletiti*« pa »iz žlambora«; *iztepa* se prah iz obleke (ne pa jajce), *steva* se pa jajce (pa tudi prah z obleke); itd. Ne, jasnost se že dá z nekoliko logike doseči, vsaj v temeljnih potezah; toda čisto *preprosta* ta stvar

¹ Citat po gradivu za Slovar slovenskega knjižnega jezika SAZU.

ni, ker se je, kakor znano, zveza osnovnega glagola s prvotno predpono mnogokrat zameglila zaradi redukcije začetnih glasov v predponah *iz-*, *raz-*, *vz-* in ker so tako reducirane oblike sovpadle s predpono *z-* (*s-*), ki ima sama dvojni ali trojni smisel: separativni, blizu predpni *raz-*, kot nasprotje s partikulo *na-*, in sociativno-instrumentalni, ki lahko nato sekundarno navzame idejo rezultativnosti oziroma perfektivnosti (*tolči — stolči*, prim. lat. *facere — conficere*, nem. *hauen — zusammenhauen*, zlasti žargonsko: »alles/ zusammennessen« = *aufessen, snesti*). Dejstvo postopne redukcije je dandanes do te mere priznано, da so dvojnice uradno tolerirane (*izpregledati — spregledati* itd., itd.), razen tam seveda, kjer — pač sploh niso dvojnice, temveč homonimi, različnega izvora in pomena (*izpresti — spresti*).

Tukaj jasno videti ni tako težko, kljub zapletenosti. Pravzaprav tukaj problem sploh ni jasnost, temveč doslednost pri razvrščanju polnih in reduciranih oblik: vesten »slovamik« želi uvrstiti obe obliki, ampak seveda ne ponavlja se pri razlagi, temveč določiti prvotno in od drugotne napotiti na prvotno. Tudi mi smo tako želeli — in smo zato dali razlago npr. pri besedah *izprememba, izpremeniti, za sprememba, spremeniti* smo pa napotili na *izprememba* itd. Verjetno pri tem nismo bili do kraja dosledni; toda to ni posebno tragično, ker so te dublete med seboj enakovredne po smislu in po »dovoljenosti«. Bili pa smo zelo pazljivi, in mislim da ne brez uspeha, tam, kjer se stvar pri zloženkah s temi predponami res zaplete. Vzrokov zapletanja je več; treba je paziti zlasti na téle: 1. lahko se kak glagol (s svojimi izpeljankami vred), prvotno enovit po izvoru, v zvezi z redukcijo predpone *razcepi* na dva ali več primerov, ker se polarizirajo v njih različni smiselni odtenki: tako nastaneta dva ali več diferenciranih glagolov (s svojimi družinami izpeljank) — kljub enotnemu izvoru: *izpovedati — spovedati, izpoved (pred sodnijo) — spoved (v cerkvi)*; 2. v na videz enotnem glagolu — ki se prav zato navadno tudi obravnava v enem samem geslu — je v resnici navzočih več glagolov, ker izvira na videz enotna predpona *iz* več in različnih osnov. Vzemimo npr. *zlesti*, v katerem *z-* zajema kar štiri predpone: I. separativno *z-* (*s-*), ki je blizu pomenu *raz-*: *zlesti z drevesa*; II. *z-* < *vz-*: *zlesti na drevo*; III. *z-* < *iz-*: *zlesti iz luknje*; in IV: tisti *z-* (*-s*), ki je — verjetno iz prvotno sociativno-instrumentalnega pomena — postal izraz rezultativne perfektivnosti: *zlesti skozi ograjo*. Vsega tega nedolžni uporabnik ni treba da bi se tudi le malo zavedal; toda sestavljalcev slovarja mora to imeti pred očmi, zato da bo mogel natančno prevesti vse te pomene, pa tudi z grafičnimi sredstvi uporabnike opozoriti, da gre za velike razlike in faktično za različne, samo homonimne, glagole. Mi smo poskusili to podčrtati na ta način, da smo uporabili ne samo arabske številke (1., 2., ..., kakor v drugih geslih), marveč tudi rimske; prim. recimo še glagol *štikati*. V vsem tem nismo varčevali s prizadevnim preudarjanjem — toda dobili smo po prstih: da nam »ni vedno jasno, ali je *iz-* ali *s-*«. Če bi bil kritik, ki je očitno imel malo časa na voljo, nekatere stvari vendar še enkrat prebral, bi bil morda spoznal, da razlaga ni nejasna, pač pa morda ni in ne more biti enostavna, ker pač *predmet* ni enostaven: »die Tücke des Objekts«!

»V želji, da bi bil temeljit, je avtor uvrstil tudi nekaj gesel, ki se začno na *w*, *x* in *y*. To vprašanje spada v pravopis, ne pa v slovar«, sodi prof. J. Spet imam vtis — in skoraj upam, da je moj vtis pravilen —, da kritik ni tehtal svojih izrazov. Ali je temeljitost odvisna od želje? In ali prof. J. res misli, da sem moral svojo kakršnokoli že temeljitost dokazovati in podpreti s tem, da dodam še nekaj besed, ki se začenejo z *w*, *x* ali *y*? Če sem kaj želel pri tem, je bilo samo to, da bi bil slovar — recimo — kompletan. V resnici pa nisem niti na to mislil, temveč — kam pa naj bi bil drugam postavil besedo *wagnerjanec*, če sem jo hotel slovarsko razložiti, kot pod črko *w*? In *x* in *y* se rabita v slovenščini (in v srbohrvaščini) tudi kot substantiva in imata svojo deklinacijo; kako da ne bi imela mesta v slovarju?

»Predlogi so pomemben činitelj v jeziku. Avtor je njihovo sintaktično vlogo pri predlogih *na, ob, po, pri* zelo podčrtal, pri drugih je bil krajši«. Res je, da sem predlogom — in podobno predponam in veznikom — posvetil precej truda: hotel sem dati obilen, pa tudi urejen inventar. Nesorazmerje — prof. J. pravi (na drugem mestu kritike) »disproporc« — med prvo in drugo »polovico« slovarja smo v Predgovoru omenili, obžalovali in pojasnili. Zanimivo pa je, da smo celo v prvem delu posvetili predlogom znatno več mesta kot npr. prof. Jurančič v svojem *Srbohrvatsko-slovenskem slovarju*, namreč predlogo *do* — mi 28 vrstic, on pa 14, predlogo *iz* mi 14, on pa 5.

Prof. J. pravi: »Z definicijo: *l* se izgovarja kot polvokal (str. XL) — ne morem biti zadovoljen«. Naš tekst se glasi nekoliko drugače: »[črka *l*] se na koncu besede in prav tako v notranjosti besede pred soglasniki (razen pred -j) izgovarja kot bilabialni *u* (polvokal)«. Ali je prof. Jurančiču to *definicija*? Meni ni; nobene ambicije nisem imel, da bi tukaj karkoli definiral. Dal sem preprosto opozorilo laičnemu uporabniku, kako se v slovenščini izgovarja *znak l* v določeni poziciji. Kot takemu opozorilu pa še vedno mislim, da temu tekstu ne bo kdove kaj očitati. A prof. J. nadaljuje: »Tudi ta« — očitno spet »definicija« — »mi ni všeč: »Po tej poti« — namreč po asimilaciji glede sonornosti — »pride celo do zvnečih konzontanov, ki jih sicer slovenščina ne pozna« (mišljen je konzontan *dž*, str. XLI)«. Jaz bi dames nemara formuliral takole: »... pride do zvnečega konsonanta, za katerega slovenščina nima posebnega znaka« — čeprav sem mnenja, da slovenščina afrikate [dž] v domačih besedah res ne pozna; *madžar* (kolikor sploh ni bolj ljudsko *mažár*) je prevzel glas [dž] iz tujine, enako kot *Mandžurija* in v bistvu ne mnogo drugače kot *jockey*, *jazz* in pod. Sicer pa je glavno, kar me tukaj moti, to, da sploh ni jasno, zakaj ta »definicija« kritiku ni všeč. Taka apodiktična sodba brez argumentacije ne omogoča diskusije.

Dolg je postal moj odgovor (in še sem to in ono preskočil), dolg ne zato, ker bi hotel imeti na vsak način prav, dasi sem seveda marsikje branil svoje stališče in svoja mnenja. Pisanje se mi je raztegnilo, ker sem hotel pri tej priliki osvetliti nekatere pstopke, ki se mi zde važni pri sestavljanju slovarja in — pri kritiziranju takega dela. Pri kritiki se mi zdi ena osnovnih zahtev tá: računajmo s tem, da je avtor take vrste dela, kot je besednjak, če je količkaj vesten, probleme tudi sám zapažal in o njih pre-mišljal — nič čudnega ne bi bilo celó, da je o njih več pre-mišljal kakor kritik. Morda bi bila kritika ob upoštevanju te možnosti za kakšno opombo krajša, morda bi kaka apodiktična sodba izostala — v zameno za to bi kritiku ostalo več časa in prostora za odkrivanje resničnih pomanjkljivosti, ki gotovo so — kje jih ni? — in ki bi jih radi odpravili.

Stanko Škerlj

IRMGARD MAHNKEN, DIE STRUKTUR DER ZEITGESTALT DES REDEGEBILDES*

Avtorica v svoji obsežni knjigi obravnava vprašanje časovnih (kvantitetnih) odnosov v govorni formaciji (Redegebilde); njene številne grafično izdelane analize temeljijo na bogatem fonetičnem gradivu iz slovenskega, srbohrvatskega, makedonskega, bolgarskega, ruskega in češkega jezika. V letih 1950-54 so bili na magnetofonski trak posneti krajši in daljši odlomki sproščenega pogovora, pripovedovanja in branja literarnih tekstov; s pomočjo posebnih tonskih aparatov so v Braunschweigu izdelali govrno sliko, s katere lahko razberemo potek tonske linije, glasovne in zlogovne meje ter pavze in gibanje intenzitetnih sunkov govora. Vsa avtoričina raziskava se opira samo na enega teh treh elementov — na razmejitve časovnih odrezkov (kvantitet) govornega toka.

V prvem delu knjige I. M. obširno utemeljuje svoja teoretična izhodišča, priznavajoč za osnovno vodilo misel S. Karcevskega: ... »c'est le tout qui explique les parties et non le vice-versa...« (celota pojasnjuje dele in ne narobe). Ko pretresa in vrednoti dosežanje dosežke v reševanju prozodičnih vprašanj, ugotavlja, da je bilo vse preveč v ospredju raziskovanje posameznih glasovnih, kvantitetnih in toničnih prvin, kakor si pač sledijo v časovni črti govora, medtem ko je bila zanemarjena celovitost govornega ustroja in notranja soodvisnost prozodičnih elementov, čeprav ne moremo zanikati, da je bila taka celovitost teoretično priznana zlasti pri proučevanju ritma v vezani besedi. Avtorica posebej poudarja kompleksnost prozodičnega ustroja; intenziteta, potek tonske višine in kvantitetna zaporedja se v svojih funkcijah prepletajo in dopolnjujejo, na po-

* Opera Slavica, Band 2, Göttingen 1962, 602 str.